

DE KOSTPRIJSBEREKENING BIJ BANKEN (I)

door J. A. de Boer

In deze tijd van toenemende gecompliceerdheid en snelle veranderingen op velerlei gebieden worden ook bij de banken steeds hogere eisen gesteld aan de beleidsvoering. Voor een goede beleidsvoering is de integrale kostprijs een van de instrumenten, die onontbeerlijk zijn.

In een tweetal artikelen zullen wij aangeven, welke specifieke problemen er zijn voor het bankbedrijf om te komen tot de vaststelling van de integrale kostprijs. Wij zullen ons daarbij richten op die banken, die zowel krediet verlenen in de vorm van rekening-courant krediet als in de vorm van vaste uitleningen. In ons land zijn dit de algemene banken, de giro-instellingen, de coöperatief georganiseerde banken en de spaarbanken met een volledig dienstenpakket.

Voor dit artikel, het eerste in de reeks, is de te behandelen stof als volgt ingedeeld:

A De functie van de kostprijs bij banken.

B De door banken verleende diensten.

Een inventarisatie van de diensten, welke de banken aanbieden aan hun cliënten als uitgangspunt voor de kostenverbijzondering.

C De toerekening van de rentekosten aan de uitzettingen.

De hier bedoelde groep *rentekosten* wordt gevormd door het totaal van de ten laste van de bank komende rentevergoedingen over haar ter beschikking staande vermogenscomponenten, voorzover deze worden gebruikt voor het doen van uitzettingen. Nagegaan wordt, hoe de toerekening van deze rentekosten aan de te onderscheiden soorten kredieten en de aan te houden liquiditeiten kan plaats vinden.

In het tweede artikel zal worden aangegeven, op welke wijze de *bedrijfskosten* - alle overige door de bank gemaakte kosten behalve de zojuist omschreven rentekosten - kunnen worden toegerekend aan de uitzettingen en aan de overige diensten van de bank.

A De functie van de kostprijs bij banken

- 1 Als dienstverlenende bedrijven hebben de banken de kostprijs nodig voor de tariefstelling met betrekking tot de door hen verleende diensten.
- 2 Met behulp van de kostprijs kan de winst respectievelijk het verlies worden bepaald, resulterend uit het verlenen van een dienst door de bank.
- 3 De onderdelen waaruit de kostprijs is opgebouwd, kunnen gebruikt worden in de overzichten en analyses, die worden opgesteld voor het bewaken van de efficiency.

In het buitenland, met name in Duitsland, is en wordt veel aandacht besteed aan de kostenproblemen bij het bankwezen, zowel in de theorie als in de praktijk. In Nederland hebben de kostenvraagstukken bij de banken minder aandacht gekregen. Het gevolg daarvan is geweest, dat in 1967 bij de

start van het project van de privérekeningen een aantal banken gebrekkige kostprijsberekeningen heeft gehanteerd¹). Dit heeft er toe geleid, dat enige malen een kartel ad hoc²) te hulp geroepen moest worden om de gemaakte fouten met betrekking tot de prijsstelling t.a.v. privérekeningen te herstellen.

Zoals reeds naar voren gebracht in de inleiding zullen wij ons bij de kostprijsberekening beperken tot de integrale kostprijs.

Hoewel de rente een factor is, waarmee in de kostprijs van elke onderneming als onzelfstandige kostenfactor rekening gehouden moet worden naar mate bepaalde kostensoorten vermogensbeslag met zich meebrengen, hebben de rentekosten ten aanzien van de door banken verrichte uitzettingen een geheel eigen betekenis. Deze eigen betekenis komt niet alleen voort uit het feit, dat bij de bedoelde uitzettingen de rente zo'n groot gedeelte van de kostprijs uitmaakt, maar ook uit het feit, dat uitzettingen neerkomen op het rechtstreeks ter beschikking stellen of houden van bepaalde kwantiteiten vermogen, waarbij een direct oorzakelijk verband ontstaat tussen de hoeveelheden op verschillende manieren ter beschikking gesteld vermogen en de daaraan toe te rekenen rentekosten enerzijds en de hoeveelheden eveneens op verschillende manieren aangetrokken vermogen en de daarover te betalen rente anderzijds.

Het is daarom zinvol, in het totale kostenpakket van de banken onderscheid te maken tussen rentekosten t.b.v. de uitzettingen en bedrijfskosten. Onder de bedrijfskosten zijn uiteraard de rentekosten opgenomen die veroorzaakt worden door het vermogensbeslag in de voor het bedrijfsproces benodigde productiemiddelen (gebouwen, machines etc.).

B De door de banken verleende diensten

In verband met hetgeen in het bovenstaande gezegd is met betrekking tot de rentekosten, moet er onderscheid gemaakt worden in a) diensten met directe toerekening van rentekosten, en b) diensten zonder directe toerekening van rentekosten.

a. Diensten met directe toerekening van rentekosten

Hieronder zijn te rangschikken:

- 1 Het verstrekken van kredieten in rekening-courant.
Typerend is hier, dat deze kredieten elk ogenblik kunnen muteren, hoofdzakelijk wegens girale overschrijvingen.
- 2 Het verstrekken van kredieten niet in rekening-courant.
Typerend is de verstrekking van krediet voor korte, middellange en lange termijn in de vorm van een vast bedrag, waarop volgens een overeengekomen schema aflossingen worden verricht.
- 3 Het aankopen van schatkistpapier, ander overheidspapier en effecten, o.m. voor het aanhouden van de benodigde liquiditeiten.

¹) Dr. H. G. Advokaat: Enige algemene aspecten van de retailbanking in: Retailbanking in Nederland (NIBE - publicatie nr. 12, april 1972), blz. 18.

²) Het Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen, 1972 blz. 123, b.v. noemt de concurrentie tussen de banken in Duitsland bijna een „Modellfall des vollkommenen Wettbewerbs”.

Hoewel hier enerzijds sprake is van het beschikbaar stellen van financieringsmiddelen aan het maatschappelijk verkeer, moet anderzijds worden opgemerkt, dat deze uitzettingen nauw verband houden met de onder a) 1. en 2. genoemde uitzettingen. Zij vormen een belangrijk element in het beleid, gericht op het handhaven van bepaalde liquiditeitsverhoudingen. Daarom zou hier beter van een „pseudodienst” gesproken kunnen worden.

b. Diensten zonder directe toerekening van rentekosten

1 Het aannemen van gelden.

Hier worden bedoeld gelden, welke de bank aanneemt zuiver ter bewaring. Zoiets kan voorkomen bij b.v. gelden uit het buitenland, welke volgens voorschrift van de Centrale Bank niet uitgeleend mogen worden. De bank vergoedt over deze gelden geen rente, maakt derhalve geen rentekosten, doch brengt voor deze gelden bewaarloon in rekening aan de rechthebbenden als vergoeding voor de door haar verleende dienst. Deze situatie heeft zich onlangs voorgedaan bij enige Zwitserse banken. Gelden, welke worden aangenomen door de bank voor het doen van uitzettingen, vallen niet onder de zojuist genoemde dienst. Bij deze gelden hebben wij te maken met een activiteit van de bank, welke gelijk te stellen is met het inkopen van grondstoffen of het huren van bedrijfsmiddelen.

2 Het verzorgen van het betalingsverkeer.

3 Het verlenen van bemiddeling bij de aan- en verkoop van effecten (daar- onder begrepen emissies).

4 Het uitoefenen van beheer over vermogens.

5 Het verlenen van bemiddeling bij het afsluiten van verzekeringen en het verkopen van reizen.

6 Het verlenen van diverse kleine diensten, zoals de verhuur van safeloketten en cassettes voor de nachtkluizen e.d.

C De toerekening van de rentekosten aan de uitzettingen

In het laatste gedeelte van dit artikel zullen wij een begin maken met het bespreken van de berekening van de kostprijzen en wel zullen wij ons bezighouden met de onder B sub a) genoemde diensten n.l. de uitzettingen. Wij bepalen ons hier tot de toerekening van de rentekosten.

Bij de diensten, welke bestaan uit het verlenen van de te onderscheiden kredieten, moet de kostprijs aangeven, hoeveel de uitgeleende kapitaal-eenheid, b.v. een bedrag van f 1,— of f 100,— de bank over een periode van een jaar kost. Zoals gezegd, is de kostprijs in deze gevallen opgebouwd uit rentekosten (welke in direct verband staan met de grootte van de verleende kredieten) en bedrijfskosten. De problemen, die zich voordoen met betrekking tot de door de bank aan te houden liquiditeiten, worden in deel C IV behandeld.

Voor wat betreft die rentekosten ontstaat er bij het toerekenen het volgende probleem: aan de creditzijde van de balans komen de verschillende

vermogenscomponenten voor, waarover de bank kan beschikken. Deze vermogenscomponenten brengen rentekosten met zich mee, welke echter voor iedere vermogenscomponent verschillen. Het gaat er nu om, de verschillende rentekosten verbonden aan de verschillende ter beschikking staande vermogenscomponenten aan de verschillende soorten uitleningen toe te rekenen. Derhalve zou b.v. de vraag gesteld kunnen worden: moeten de procentueel lage rentekosten verschuldigd over creditgelden in rekening-courant toegerekend worden aan de vaste uitleningen en de procentueel hoge rentekosten verschuldigd over spaargelden en bankdeposito's aan de kredieten in rekening-courant of moet er een andere toerekening van de rentekosten gehanteerd worden?

Voor de oplossing van het zojuist gestelde probleem zijn in de loop van de jaren verschillende methoden van toerekening ontworpen:

- I De pool-methode.
- II De gedetailleerde conversie-methode.
- III De rendementsberekening in twee fasen.
- IV De door schrijver dezes ontwikkelde causale methode.

Wij zullen in het kort elk van deze gegeven oplossingen aan een nader onderzoek onderwerpen. In de daarbij gebruikte cijferopstellingen zijn een aantal vereenvoudigingen ingevoerd. Daarbij is getracht, het wezen van de zaak beter tot uiting te laten komen door van een aantal niet-relevante factoren te abstraheren³).

I De poolmethode

Volgens de pool-methode, ook wel genoemd de eenvoudige conversie-methode, worden de rentekosten toe te rekenen aan alle uitzettingen bepaald op de gemiddelde rentekosten verbonden aan alle vermogenscomponenten gezamenlijk. In feite worden de kosten verbonden aan *alle* soorten uitzettingen gelijkelijk bepaald op de gewogen gemiddelde kosten van het totale aange-trokken vermogen.

³) Meer uitvoerig kan men de onder I t/m III genoemde methoden behandeld vinden in: K. F. Hagenmüller: *Der Bankbetrieb* (Wiesbaden, 1964), Deel III blz. 199-259 en F. L. Pauwels: *Beschouwingen over het Financiële Beheer van Banken* (Rotterdam, 1970) blz. 96-120.

Het volgende voorbeeld kan deze wijze van toerekenen verduidelijken:

Bank X

activa	Balans per 31.12.1972 (in miljoenen guldens)			passiva	
	<i>bedragen</i>	<i>toegerekende rente in bedragen</i>		<i>bedragen</i>	<i>verschuldigde rente in bedragen</i>
Kas e.d.	50	2,15	Eigen vermogen	160	11,60
Schatkistpapier e.d.	100	4,30	Bankdeposito's	100	6,00
Kredieten in R.-C.	300	12,90	Spaargelden	400	20,00
Vaste Uitleningen			Creditsaldi in		
Persoonl. Leningen	20	0,86	Rek. Crt.	340	5,40
Hypotheken	300	12,90			
Vaste Bedr. financ.	200	8,60			
Gebouwen en Invent.	30	1,29			
	1.000	43,00		1.000	43,00

Rentekosten f 43 miljoen, dit is gemiddeld 4,3% over de ter beschikking staande vermogenscomponenten. Deze 4,3% wordt nu ook toegerekend aan elke uitzettingspost.

In feite legt de pool-methode een relatie tussen elke uitleningsrubriek en alle vermogenscomponenten gezamenlijk. In onderdeel IV zullen wij aantonen, dat deze (willekeurige) relatie niet aanwezig is.

II Gedetailleerde conversiemethode

Wegens het te globale karakter van de door de poolmethode gegeven oplossing kwam men tot de gedetailleerde conversiemethode. Bij deze methode worden de rentekosten van bepaalde vermogenscomponenten toegerekend aan die uitzettingen, die een gelijke mate van liquiditeit i.c. een gelijke opzegtermijn als de betreffende vermogenscomponenten hebben. Daarbij wordt gebruik gemaakt van een indeling van de balans in groepen met ongeveer gelijke liquiditeit (de z.g. „Schichtenbilanz”), de creditzijde wordt a.h.w. toegerekend aan de debetzijde.

Wij zullen deze methode van berekening toepassen op de onder I gegeven balans:

Bank X

activa	Balans per 31.12.1972 (in miljoenen guldens)				passiva
	bedragen	toegerekende rente in bedragen		bedragen	
Kas e.d.	50	3,63	Eigen Vermogen	50	3,63
Schatkistpapier e.d.	100	6,12	Eigen Vermogen Creditsaldi in R.-C.	80 20	5,80 0,32
Kredieten in R.-C.	300	6,66	Bankdeposito's Spaargelden Creditsaldi in R.-C.	20 30 250	1,20 1,50 3,96
Vaste Uitleningen			Bankdeposito's	80	4,80
Persoonl. Leningen	20	0,94	Spaargelden	370	18,50
Hypotheken	300	14,09	Creditsaldi in R.-C.	70	1,12
Vaste Bedr.financ.	200	9,39			
Gebouwen	30	2,17	Eigen Vermogen	30	2,17
	1.000	43,00		1.000	43,00

III Rendementsberekening in twee fasen

Omdat delen van verschillende vermogenscomponenten eenzelfde opzegtermijn kunnen hebben en derhalve in de balansgroepen, waarvan wij onder II een voorbeeld hebben gegeven, onderling verwisseld zouden kunnen worden, werd door een aantal auteurs gewezen op de mogelijkheid van een berekening van de rentekosten in twee fasen. In de eerste fase worden de aangetrokken vermogenscomponenten onderscheiden in groepen naar hun beschikbaarheidsduur, zodat per beschikbaarheidsduur een (gewogen) gemiddeld percentage aan rentekosten gevonden wordt. In de tweede fase worden met behulp van deze gemiddelde rentepercentages per beschikbaarheidsduur de bij de naar omlooptijd in corresponderende groepen onderscheiden uitzettingen behorende rentekosten berekend. Ook van deze methode van toerekening volgt een voorbeeld, waarbij wederom dezelfde balansgegevens gebruikt worden als onder I en II.

Bank X

passiva per 31.12.1972 in miljoenen guldens

	opvraagbaar														
	totalen			onmiddellijk opvraagbaar			binnen één week			binnen zes maanden			na één jaar		
	Vermogen	%	Rente	Verm.	Rente	Verm.	Rente	Verm.	Rente	Verm.	Rente	Verm.	Rente		
Eigen Vermogen	160	7,25	11,60								160	11,60			
Bankdeposito's	100	6,00	6,00	20	1,20	20	1,20	20	1,20	20	1,20	2,40			
Spaargelden	400	5,00	20,00	180	9,00	70	3,50	100	5,00	50	2,50				
Credietgelden in R.-C.	340	1,59	5,40	340	5,40										
	<u>1.000</u>		<u>43,00</u>	<u>540</u>	<u>15,60</u>	<u>90</u>	<u>4,70</u>	<u>120</u>	<u>6,20</u>	<u>250</u>	<u>16,50</u>				
Gemiddeld rentepercentage		4,30		2,89		5,22		5,17			6,60				

Bank X

activa per 31.12.1972 in miljoenen guldens

	opzegbaar												Totaal toegerekende rente in bedragen
	totalen			onmiddellijk opzegbaar			binnen zes maanden			na één jaar			
	Kap.	Rente	Kap.	Rente	Kap.	Rente	Kap.	Rente	Kap.	Rente	Kap.	Rente	
gemiddeld rentepercentage		2,89		5,22		5,17		6,60					
Kas e.d.	50	1,45											1,45
Schatkistpapier e.d.	100	60	1,73	40	2,08								3,81
Kredieten in Rek. Crt.	300	200	5,78	50	2,61	50	2,58						10,97
Vaste Uitleeningen													
Persoonlijke Leningen	20	20	0,58										0,58
Hypotheken	300	50	1,45	50	2,61	100	5,17	100	6,60	100	6,60	6,60	15,83
Vaste Bedr. financ.	200	80	2,31			50	2,58	70	4,62	70	4,62	4,62	9,51
Gebouwen en Invent.	30					20	1,03	10	0,66	10	0,66	0,66	1,69
													<u>43,84</u>

De naam „rendementsberekening” die aan deze methode gegeven is, houdt verband met het feit, dat bij deze methode ook op een gelijke wijze de rente-opbrengsten kunnen worden toegerekend aan de verschillende ter beschikking staande vermogenscomponenten. Gezien het onderwerp van dit artikel is dit laatste hier niet van belang.

IV Causale toerekeningsmethode

Door mij werd enige jaren geleden een causale methode van toerekening van de rentekosten ontwikkeld⁴), waarin nadien nog enige verfijningen zijn aangebracht.

Bij deze methode wordt uitgegaan van het oorzakelijk verband, dat er bestaat tussen debetsaldi in rekening-courant en creditsaldi in rekening-courant. Indien de bank n.l. aan een rekeninghouder een krediet in rekening-courant toestaat, zal deze rekeninghouder volgens ervaringscijfers verreweg het grootste gedeelte van zijn krediet gebruiken voor het verrichten van overschrijvingen naar andere rekeninghouders. Dit girale verkeer kan zich binnen één bank afspelen of tussen op gelijke wijze kredietverlenende banken. Enerzijds ontstaat er in de boeken van de bank een debetstand, anderzijds ontstaat er een creditstand, resp. neemt een bestaande creditstand toe. Dit phenomeen, geldschepping⁵) geheten, veroorzaakt een causaal verband tussen debetsaldi en creditsaldi in rekening-courant bij de bank, omdat immers de creditsaldi uit de debetsaldi ontstaan. De rentekosten over die creditsaldi in rekening-courant moet de bank derhalve toerekenen aan de debetsaldi in rekening-courant.

Wij zullen enige schematische voorbeelden geven om de hoofdlijnen van deze gang van zaken te verduidelijken. Daarbij gaan wij ervan uit, dat de leiding van de banken in onze voorbeelden 1/8 gedeelte van de haar ter beschikking staande spaargelden en 1/3 gedeelte van de creditsaldi in rekening-courant in liquide vorm aan wil houden. Op enige aspecten zal in de voorbeelden nog niet onmiddellijk worden ingegaan, zoals de vraag hoe de kosten verbonden aan de aan te houden liquiditeiten uiteindelijk gedragen moeten worden en hoe de kosten verbonden aan het eigen vermogen toegerekend moeten worden. Aan het einde van dit artikel zal daarop worden teruggekomen.

Veronderstellen wij, dat de openingsbalans van een nieuwe bankinstelling er als volgt uitziet:

Bank Y			
Liquiditeiten	f 4.500.000.000	Creditsaldi in R.-C.	f 4.500.000.000
	f 4.500.000.000		f 4.500.000.000

⁴) Zie de artikelen over „De Kostentoerekening bij Banken” in het Maandblad voor Bedrijfsadministratie en -Organisatie van mei 1968 en maart 1970.

⁵) Creditsaldi in rekening-courant zijn geld en behoren dan ook tot de maatschappelijke geldvoorraad, creditsaldi op spaarrekeningen en bankdeposito's daarentegen niet.

De leiding van bank Y kan nu besluiten, alleen vaste uitleningen te verrichten. Rekening houdend met de bovengenoemde gewenste liquiditeitsverhoudingen komt de balans er na verloop van tijd als volgt uit te zien:

Bank Y

Liquiditeiten	f 1.500.000.000	Creditsaldi in R.-C.	f 4.500.000.000
Vaste Uitleningen	f 3.000.000.000		
	<u>f 4.500.000.000</u>		<u>f 4.500.000.000</u>

De leiding van Bank Y kan echter ook besluiten, alleen kredieten in rekening-courant te gaan verstrekken. Tengevolge van de geldschepping zal na verloop van tijd de volgende balansopstelling bereikt kunnen worden:

Bank Y

Liquiditeiten	f 4.500.000.000	Creditsaldi in R.-C.	f 13.500.000.000
Kredieten in R.-C.	f 9.000.000.000		
	<u>f 13.500.000.000</u>		<u>f 13.500.000.000</u>

In de beide genoemde gevallen levert de toerekening van de rentekosten geen problemen op.

Nemen wij nu als voorbeeld een anders gestructureerde openingsbalans:

Bank Z

Liquiditeiten	f 4.800.000.000	Spaargelden	f 4.800.000.000
	<u>f 4.800.000.000</u>		<u>f 4.800.000.000</u>

De leiding van Bank Z zou kunnen besluiten, slechts kredieten in rekening-courant te gaan verlenen. Tengevolge van de geldschepping, waarbij echter de gestelde liquiditeitswensen in acht genomen moeten worden, ontstaat de volgende situatie:

Bank Z

Liquiditeiten	f 4.800.000.000	Spaargelden	f 4.800.000.000
Kredieten in R.-C.	f 12.600.000.000	Creditsaldi in R.-C.	f 12.600.000.000
	<u>f 17.400.000.000</u>		<u>f 17.400.000.000</u>

De toerekening van de rentekosten levert ook hier nog geen moeilijkheden op. De leiding van Bank Z zou echter ook kunnen besluiten, zowel vaste uitleningen te gaan verstrekken als kredieten in rekening-courant, b.v.:

Bank Z

Liquiditeiten	f 2.700.000.000	Spaargelden	f 4.800.000.000
Hypotheken	f 2.100.000.000	Creditsaldi in R.-C.	f 6.300.000.000
Kredieten in R.-C.	f 6.300.000.000		
	<u>f 11.100.000.000</u>		<u>f 11.100.000.000</u>

In deze laatste situatie moet bepaald worden, hoe de toerekening van de rentekosten aan de uitleningen in de vorm van hypotheeken en kredieten in rekening-courant zal moeten geschieden.

Gezien het causaal verband tussen de debetsaldi en creditsaldi in rekening-courant kan gesteld worden, dat de rentekosten over f 6,3 miljard creditsaldi in rekening-courant toegerekend moeten worden aan de f 6,3 miljard debetsaldi in rekening-courant. Aan de vaste uitleningen ad f 2,1 miljard, die niet met geldschepping gepaard gaan doch alleen overdracht betekenen van geld van de uiteindelijke rechthebbende aan de lener, moeten de rentekosten over f 2,1 miljard spaargelden worden toegerekend.

Tot zover is in elementaire vorm aangegeven, hoe de toerekening van de rentekosten moet plaatsvinden, uitgaande van het causale verband. De factoren waarvan wij tot nu toe hebben geabstraheerd, zullen wij nu één voor één in de behandeling opnemen. Het betreft hier de volgende aspecten:

- 1 De kosten van de aan te houden liquiditeiten.
- 2 De kosten, verbonden aan het gebruik van eigen vermogen.
- 3 Het verschil in rentepercentage bij de te onderscheiden soorten spaargelden. Ditzelfde doet zich voor bij de te onderscheiden soorten creditsaldi in rekening-courant.
- 4 Behalve over spaargelden en creditsaldi in rekening-courant kan de bank nog de beschikking hebben over bankdeposito's en middels obligaties verkregen middelen.
- 5 In de vaste uitleningen zijn ook veelal meerdere soorten te onderscheiden.

ad 1 *De kosten van de aan te houden liquiditeiten*

De aan te houden liquiditeitsverhoudingen kunnen van land tot land verschillen. De respectievelijke Centrale Banken geven hiervoor voorschriften uit. In ons land geldt als liquiditeitsvoorschrift in het algemeen 10% van spaargelden en bankdeposito's en 30% van creditsaldi in rekening-courant. De leiding van de bank zal daarboven als regel enige marge aan willen houden. Daarom zijn wij er bij de voorbeelden inzake de banken Y en Z van uitgegaan, dat de leiding van de bank 1/8 gedeelte van de spaargelden en 1/3 gedeelte van de creditsaldi in rekening-courant in liquide vorm aan wil houden.

Het aanhouden van liquiditeiten brengt voor de bank kosten met zich mee, omdat geen of een naar verhouding slechts geringe rente-opbrengst gemaakt zal kunnen worden. Deze liquiditeiten moeten derhalve op dezelfde wijze behandeld worden als de uitval in het industriële productieproces, die geen of een negatieve opbrengst veroorzaakt.

Bij de gebruikte voorbeelden is er van uitgegaan, dat van iedere f 3,— creditsaldi in rekening-courant er f 1,— niet gebruikt kan worden voor de kredietverlening. Hetzelfde geldt bij iedere f 8,— spaargelden, waarvan f 1,— niet gebruikt kan worden.

Derhalve kan gesteld worden, dat op elke f 1,— krediet in rekening-courant f 0,50 en op elke f 1,— vaste uitlening ± f 0,14 komt, welke bedragen - in liquide vorm aangehouden - kosten met zich meebrengen.

De negatieve opbrengst van de liquiditeiten moet nu worden opgenomen

in de kostprijs van de vaste uitleningen en de kostprijs van de kredieten in rekening-courant, voorzover deze uitleningen die liquiditeitskosten hebben veroorzaakt.

De verdeling van de liquiditeitskosten over de soorten uitleningen kan op eenvoudige wijze plaats vinden. In de door ons bij de toelichting van de causale toerekeningsmethode gehanteerde voorbeelden kan b.v. gesteld worden, dat in de kosten van de kredieten in rekening-courant door de bank opgenomen moeten worden de kosten over de liquiditeiten tot een bedrag van $\frac{1}{3}$ gedeelte van de creditsaldi in rekening-courant + $\frac{1}{8}$ gedeelte van (totaal passiva \cdot / . totaal creditsaldi in rekening-courant) \cdot / . $\frac{1}{7}$ gedeelte van de vaste uitleningen tot een maximum van 50% van de debetsaldi in rekening-courant. De hogere liquiditeitsoffers komen rechtstreeks ten laste van het exploitatieresultaat.

ad 2 *De kosten verbonden aan het eigen vermogen*

Uitgaande van het hierboven aangetoonde causale verband tussen debetsaldi en creditsaldi in rekening-courant kan gesteld worden, dat de kredieten in rekening-courant niet gefinancierd zijn met eigen vermogen. Dit kan wel het geval zijn met een gedeelte van de liquiditeiten, welke ten behoeve van de kredieten moeten worden aangehouden.

Het eigen vermogen van de bank moet op de eerste plaats gebruikt worden voor de primaire bedrijfsmiddelen: de gebouwen en de inventaris. De kosten over het resterende eigen vermogen moeten toegerekend worden aan de liquiditeiten. Het eigen vermogen van een bank is relatief genomen niet hoog. Het zal dan ook zo zijn, dat als regel slechts een gedeelte van de liquiditeiten met eigen vermogen gefinancierd wordt. Doordat de kosten verbonden aan het aanhouden van liquiditeiten worden opgenomen in de kostprijs van de vaste uitleningen en de kredieten in rekening-courant, zal dan een gedeelte van de kosten van het eigen vermogen in de bedoelde kostprijzen worden opgenomen.

In de uitzonderingsgevallen, dat het eigen vermogen groter is dan de som van de gebouwen, inventaris en liquide middelen moeten de kosten over het dan nog resterende gedeelte van het eigen vermogen worden toegerekend aan de vaste uitleningen.

ad 3 *Vershil in rentevergoeding op verschillende soorten spaargelden*

Door de voorstanders van de gedetailleerde conversiemethode zowel als door de voorstanders van de „rendementsberekening in twee fasen” wordt soms gewezen op het verschil in rentepercentage voor spaargelden met korte opzegtermijn en spaargelden met lange opzegtermijn. Zij menen daaraan een argument te kunnen ontleen, om als criterium voor het toerekenen van de rentekosten uit te gaan van de liquiditeitsperiode.

Wat betreft de termijnen, gedurende welke de spaargelden aan de bank worden toevertrouwd, moet evenwel uitgegaan worden van de materiële of feitelijke opvraagtermijn en niet van de formele of contractuele opvraagtermijn. Deze laatste wordt gehanteerd bij de gedetailleerde conversie-methode en de „rendementsberekening in twee fasen”. De formele opvraagtermijn

wordt praktisch echter niet volledig in acht genomen. Immers voor eerdere opvragingen worden van te voren reeds de daarvoor geldende rentekortingen bekend gemaakt. Dit is niet alleen in ons land het geval, doch ook in het buitenland.

De reden voor het verschil in rentepercentage over de op verschillende termijnen aangetrokken spaargelden is hierin te vinden, dat de bank maximaal een rente kan vergoeden, welke gelijk is aan: bruto marginale geldopbrengst \cdot bedrijfskosten. De kosten van direct opvraagbare spaargelden zijn aanmerkelijk hoger dan die bij spaargelden met een lange opzegtermijn, omdat het bij de eerste om kleinere bedragen gaat met meer mutaties. Dit is als volgt nog te verduidelijken:

	rentevergoeding	bedrijfskosten
direct opvraagbare spaargelden	4 %	$3\frac{3}{8}$ %
24-maands spaardeposito's	$6\frac{1}{2}$ %	$\frac{7}{8}$ %

Een vrijwel gelijke situatie doet zich voor bij de creditsaldi in rekening-courant.

ad 4 *Bankdeposito's en obligatieleningen o/g*

Het gedeelte van de bankdeposito's, dat deel uitmaakt van het eurodeviezenbedrijf, is in het algemeen uitgezet op gelijke termijnen bij bankiers in het buitenland. Het is duidelijk dat in dit bedrijfs onderdeel, dat trouwens enigszins valt buiten het gewone bedrijf van de banken, de toerekening van de rente over die bepaalde bankdeposito's rechtstreeks moet plaats vinden aan de daaruit voortgevloeide uitzettingen.

Een gelijke behandeling geldt de rente over de door de bank uitgegeven obligaties ten behoeve van specifieke uitzettingen.

In het algemeen mag nog aangenomen worden, dat voor de bankdeposito's uit het binnenlands bedrijf van de banken een gelijk percentage aan liquiditeiten moet worden aangehouden als bij de spaargelden. Voorzover dit niet zo is, zal geval voor geval een verantwoorde oplossing voor de toerekening van de rentekosten gevonden moeten worden.

ad 5 *Verschillende soorten leningen u/g*

De verschillen in rentepercentages bij de soorten van vaste uitleningen, zoals persoonlijke leningen, hypotheek e.d., komen niet voort uit verschillen in de rentekosten van deze uitleningen.

Op de eerste plaats is er uiteraard een verschil in de in de kostprijs op te nemen risicokosten voor de verschillende soorten van uitleningen. Deze risicokosten zullen in artikel II behandeld worden bij de bedrijfskosten.

Op de tweede plaats streeft de leiding van de bank naar zo gunstig mogelijke uitzettingen. Dit is een kwestie van beleid, hetgeen niet te maken heeft met de kostprijzen.

Tot slot zullen wij de causale toerekeningsmethode van de rentekosten toepassen op dezelfde balansgegevens, die wij hebben gebruikt bij het toelichten van de onder I, II en III behandelde methoden. Verondersteld wordt, dat het schatkistpapier een rente-opbrengst geeft van f 2,00 miljoen. De leiding van de bank houdt 10% van de spaargelden + de bankdeposito's en

30% van de creditsaldi in rekening-courant in liquide vorm aan, zij het met een kleine afwijking.

Bank X

aktiva	Balans per 31.12.1972 (in miljoenen guldens)				passiva
	<i>bedragen</i>	<i>toegere- kende rente in bedragen</i>		<i>bedragen</i>	<i>toegere- kende rente in bedragen</i>
Kas e.d.	50		Eigen Vermogen	160	11,60
Schatkistpapier e.d.	100		Bankdeposito's	100	6,00
Kredieten in R.-C.	300	9,24	Spaargelden	400	20,00
Vaste Uitleningen			Creditsaldi in R.-C.	340	5,40
Persoonl. Leningen	20	0,67			
Hypotheken	300	17,35			
Vaste Bedr. financ.	200	11,56			
Gebouwen en Invent.	30	2,18			
	<u>1.000</u>	<u>41,00</u>		<u>1.000</u>	<u>43,00</u>

De bruto toe te rekenen rente bedraagt f 43,00 miljoen
in mindering te brengen opbrengst schatkistpapier f 2,00 miljoen
per saldo toe te rekenen f 41,00 miljoen

De afzonderlijke bedragen van de toe te rekenen rente zijn als volgt berekend:

De rentekosten (als onderdeel van de bedrijfskosten) ten laste van de gebouwen en de inventaris bedragen $\frac{30}{160} \times f 11,60 \text{ miljoen} = f 2,18 \text{ miljoen}$.

Indien wij de verdeling van de rentekosten van de liquiditeiten nog even buiten beschouwing laten, dan kunnen de rentekosten van de uitzettingen volgens de causale toerekeningsmethode als volgt berekend worden:
rentekosten van f 300 miljoen Kredieten in R.-C.

$$\frac{300}{340} \times f 5,40 \text{ miljoen} = f 4,76 \text{ miljoen}$$

rentekosten van f 300 miljoen Hypotheken

$$\frac{300}{500} \times f 26,00 \text{ miljoen} = f 15,60 \text{ miljoen}$$

rentekosten van f 200 miljoen Vaste Bedrijfsfinanc.

$$\frac{200}{500} \times f 26,00 \text{ miljoen} = f 10,40 \text{ miljoen}$$

rentekosten van f 20 miljoen Persoonlijke Leningen
 (volgens besluit van de leiding van de
 bank gefinancierd uit creditsaldi in
 rekening-courant, zie ook IV eerste
 opzet Bank Y)

$$\frac{20}{340} \times f 5,40 \text{ miljoen} = f 0,32 \text{ miljoen}$$

In liquide vorm zou moeten worden aangehouden:

10% van spaar- + bankdepositogelden ad f 500 miljoen	= f 50 miljoen
+ 30% van creditsaldi in rekening-courant ad f 340 miljoen	= f 102 miljoen
in totaal	<u>f 152 miljoen</u>

In feite zijn er liquiditeiten tot f 150 miljoen, welke voor f 20 miljoen voortkomen uit creditsaldi in rekening-courant en voor f 130 miljoen uit eigen vermogen. De eerstgenoemde f 20 miljoen kosten aan rente $\frac{20}{340} \times f 5,40$

miljoen = f 0,32 miljoen, de laatstgenoemde f 130 miljoen kosten aan rente

$\frac{130}{160} \times f 11,60$ miljoen = f 9,42 miljoen. De totale rente-opbrengst van de

liquiditeiten bedraagt f 2,00 miljoen. Indien deze opbrengst gelijkelijk wordt

afgetrokken, worden de rentekosten van de f 20 miljoen voortkomend uit creditsaldi in rekening-courant: f 0,32 miljoen $\cdot \frac{20}{150} \times f 2,00$ miljoen =

f 0,05 miljoen en de rentekosten van de f 130 miljoen voortkomend uit eigen vermogen: f 9,42 miljoen $\cdot \frac{130}{150} \times f 2,00$ miljoen = f 7,69 miljoen.

De rentekosten ad respectievelijk f 0,05 miljoen en f 7,69 miljoen van de aangehouden liquiditeiten zijn nu als volgt te verdelen:

kredieten in rekening-courant ad f 300 miljoen;

voor f 46,67 miljoen⁶⁾ kredieten
 in rekening-courant wordt f 20 miljoen

creditsaldi in rekening-courant in
 liquide vorm aangehouden, dit kost

f 0,05 miljoen

voor f 253,33 miljoen kredieten in
 rekening-courant moet nog worden

aangehouden in liquide vorm 30%
 van f 253,33 miljoen = f 76 miljoen;

kosten $\frac{76}{132} \times f 7,69$ miljoen

f 4,43 miljoen

totaal

f 4,48 miljoen

6) $\frac{70}{30} \times f 20$ miljoen

persoonlijke leningen ad f 20 miljoen; wegens financiering uit rekening-courant gelden moet 30% van f 20 miljoen in liquide vorm worden aangehouden; kosten $\frac{6}{132} \times f 7,69$ miljoen	f 0,35 miljoen
hypotheken ad f 300 miljoen; financiering uit spaargelden, derhalve 10% in liquide vorm aan te houden; kosten $\frac{30}{132} \times f 7,69$ miljoen	f 1,75 miljoen
vaste bedrijfsfinancieringen ad f 200 miljoen; financiering uit spaargelden, derhalve 10% in liquide vorm aan te houden; kosten $\frac{20}{132} \times f 7,69$ miljoen	f 1,16 miljoen.
De totale rentekosten per soort uitzetting zijn derhalve:	
kredieten in rekening-courant f 4,76 + f 4,48 miljoen	= f 9,24 miljoen
persoonlijke leningen f 0,32 miljoen + f 0,35 miljoen	= f 0,67 miljoen
hypotheken f 15,60 miljoen + f 1,75 miljoen	= f 17,35 miljoen
vaste bedr.financ. f 10,40 miljoen + f 1,16 miljoen	= <u>f 11,56 miljoen</u>
totaal	<u>f 38,82 miljoen</u>
+ rentekosten t.b.v. bedrijfsmiddelen	<u>f 2,18 miljoen</u>
	<u>f 41,00 miljoen</u>

Tot zover wat betreft de toerekening van de rentekosten.

In het volgende artikel zullen wij verder gaan met de behandeling van de bedrijfskosten.